

RIMSKE NAJDBE IZ POETOVIONE

R. Bratanič

1. Glava rimskega mladeniča (sl. 1.)

Leta 1941 so pripeljali v ptujski muzej glavo rimskega mladeniča. Ne ve se točno, kje je bila ta glava najdena. Do sedaj jo je omenil že Kastelic (Jugoslavija, jesen 1950, str. 83).

Glava meri od brade do temena 22 cm, narejena pa je iz drobnorzrnatega marmora. Način izdelave glave kaže na konec prvega stoletja pred n. e. ali na začetek prvega stoletja n. e., torej v Avgustovo dobo. Lasje segajo do tilnika. Približno v sredi so rahlo razdeljeni in padajo enakomerno na desno in levo stran. Nad desnim očesom so značilne »klešče«. Čelo je jasno, podobno podolgovatemu pravokotniku. Pri očeh je malo nenavadno, da leže obrvi levega očesa nekaj više kakor pri desnem. Nos je pri vrhu odbit. Razdalja med zgornjo ustnico in nosom je razmeroma velika. Ozka zgornja ustnica je pomaknjena malo pred spodnjo. Ušesa se ne prilegajo popolnoma glavi, temveč štrle nekoliko navzven. Značilna je posebna poteza ob ustih. Brada je poškodovana. Lici sta polni, toda ne debeli. Mislim, da kip ali doprsje, od katerega je ohranjena le ta glava in majhen del vratu, predstavlja do 24 let starega mladeniča. Oči so izdelane mehko.

Zaradi primerjave omenjam glavo, ki jo je objavil Julius Banko (Jh. d. ÖAL, XXIII, 1926, str. 47—52) in razpravo L. Curtiusa (Ikonographische Beiträge VI, VII, Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Institutes, Römische Abteilung, 8, 49, 50). Če primerjamo našo glavo z glavami, ki so tu omenjene, lahko zanesljivo pripišemo našo glavo nekemu članu julijsko-klavdijske hiše iz Avgustove dobe.

V poštev pridejo torej: Caius Caesar (od 20. pred n. e. do 4. n. e.), njegov brat Lucius Caesar (od 17. pred n. e. do 2. n. e.), Tiberius, s polnim imenom Tiberius Claudius Nero (od 42. pred n. e. do 37. n. e.), njegov brat Drusus, s polnim imenom Nero Claudius Drusus (od 38. pred n. e. do 9. pred n. e.) in Drusov sin Germanicus (od 15. pred n. e. do 19. n. e.). Caius in Lucius Caesar ter Tiberius ne prihajajo v poštev, ker po ohranjenih novcih ne kažejo podobnosti z našo glavo. Ostaneta torej le Drusus in njegov sin Germanicus.

Sl. 1

V zvezi z zgoraj navedenimi razpravami in ob primerjavi portretov na ohranjenih novcih bi bilo pripisati to glavo Germaniku. (Inv. št. 441)

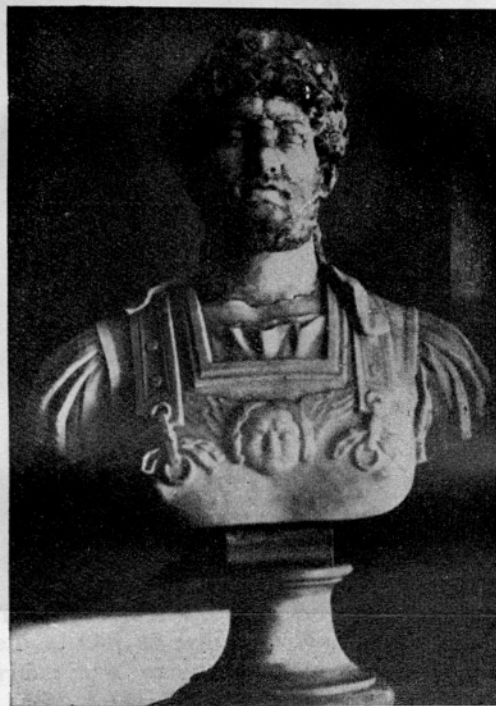
2. Doprse cesarja Hadrijana (sl. 2.)

Istočasno z Germanikovo glavo je dobil ptujski muzej doprsje cesarja Hadrijana. Glava in vrat sta originalna, nos je deloma dopolnjen; ostali del doprsja je moderno dopolnjen po vati-kanskem originalu. Glava je skupaj z lasmi visoka 28 cm, široka 26 cm in 20,5 cm dolga, torej naravne velikosti. Zadnji del ni obdelan. Doprse je iz drobnozrnatega marmora in kaže tipični značaj portreta.

Kakor vemo, je bil Hadrijan tudi filozof, in sicer pristaš Pla-tonove šole. Takega nam kaže tudi naše doprsje. Od Aleksandra

Velikega dalje se je uveljavila moda, da so bili moški gladko obriti, le filozofi so nosili brado. Razlika je samo v tem, da so filozofi imeli dolgo brado, Hadrijan pa kratko, striženo. Izraz obraza je resen, vendar pa izraža globok duh.

Cesar Hadrijan (117—138) nam je iz Poetovione že znan, in sicer iz napisa (Hoffiller-Saria, AIJ, Št. 361, str. 163), ki nam pove, da je Hadrijan dal zgraditi ali popraviti dravski most. (Inv. št. 440)

Sl. 2

3. Glava Lucija Vera (161—169) (sl. 3.)

Konec maja 1951. leta so našli delavci pri kopanju gramozu blizu Borla med Dravo in završko cesto, t. j. približno 12 km jugovzhodno od Ptuja, glavo, ki je bila prenešena v ptujski muzej. Glava, ki je del visokega reliefa — obdelana je namreč le prednja stran — je iz apnenca. Visoka je 42 cm, široka 29,5 cm, debela 16,5 cm torej približno poldrugikrat večja od naravne velikosti. Lasje padajo v umetno urejenih kodrih, značilnih za drugo polovico drugega stoletja n. št., precej globoko na čelo, ki se zaradi tega zdi

nizko. Levo oko je močno poškodovano in leži očitno više od desnega. Od nosa je ohranjen le zgornji del, tako da ni mogoče točno določiti obliko. Lici sta nekako upadli. Pozornost vzbujata močno razviti ličnici. Brki pokrivajo skoraj popolnoma zgornjo

Sl. 3

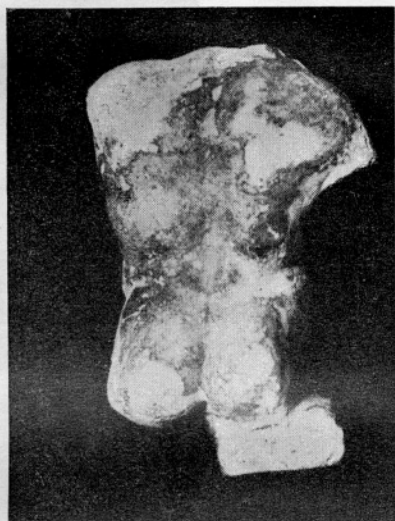
ustnico, spodnja je čudno debela. Usta so narahlo lokasto ukrivljena. Glava ima od ušes navzdol močno obraslo brado. Na levi strani manjka spodnji del. Glava sodi stilno v drugo polovico drugega stoletja n. št., torej v dobo Antoninov. Naša glava je precej podobna znanemu doprsju Marka Avrelija iz pariškega Louvra, vendar je neka razlika v izrazu obličja ter v izdelavi. Menim, da je to glava Lucija Vera, adoptivnega brata in zeta Marka Avrelija, s katerim je skupaj vladal od 161. do 169. leta. (Inv. št. 602.)

4. Torzo (sl. 4, 4 a)

O torzu, ki je bil najden v ruševinah bivše velike vojašnice v Ptujju, Lackova ulica, sta kratko poročala že Jalen (Arheološki vestnik I, 1—2, str. 190 sl.) in Kastelic (»Jugoslavija«, jesen 1950, str. 83 sl.). Slike, objavljene v Arheološkem vestniku, žal niso dovolj jasne. Torzo, ki je izdelan iz finega marmora, je visok 33 cm, največja širina v višini ramen je 23 cm, največja debelina 13,5 cm. Torzo je torej približno pol naravne velikosti. Kaj pred-

Sl. 4

Sl. 4 a

stavlja torzo, ali atleta ali neko božanstvo, je težko reči, vsekakor pa mladeniča. Desna roka, v kolikor je ohranjena, leži ob telesu. Mišice so močno izdelane; posebno pozornost vzbujajo krepko razvite trebušne mišice. Vsa obdelava kaže, da je torzo kopija nekega grškega originala, in sicer iz druge polovice petega ali iz začetka četrtega stoletja, torej iz velike dobe klasične grške umetnosti, ne pa iz helenistične dobe. Zaradi tega lahko datiramo torzo v Hadrijanovo dobo, ko je bila v antični upodabljaški umetnosti obnovljena tradicija starejše grške plastike. To odlično umetniško delo je vsekakor import iz nekega večjega kulturnega središča rimskega cesarstva, morda iz Akvileje, ki je najbližja in je tudi sicer močno vplivala na kulturni in gospodarski razvoj Norika in Panonije. Po odlični izdelavi, torzo ne more biti delo kake provincialne delavnice. (Inv. št. 434)

5. Pepelnica (sl. 5.)

Ko so leta 1951 restavrirali ostanke od bomb porušene mino-
ritske cerkve, so delavci med drugimi predmeti našli tudi del
pepelnice (Aschenkiste), visok 34,5 cm, širok zgoraj 36, spodaj
26 cm, debel 15 cm. Od profiliranega napisnega polja je ohranjen
le desni zgornji vogel. Pepelnica je iz pohorskega marmora. Od

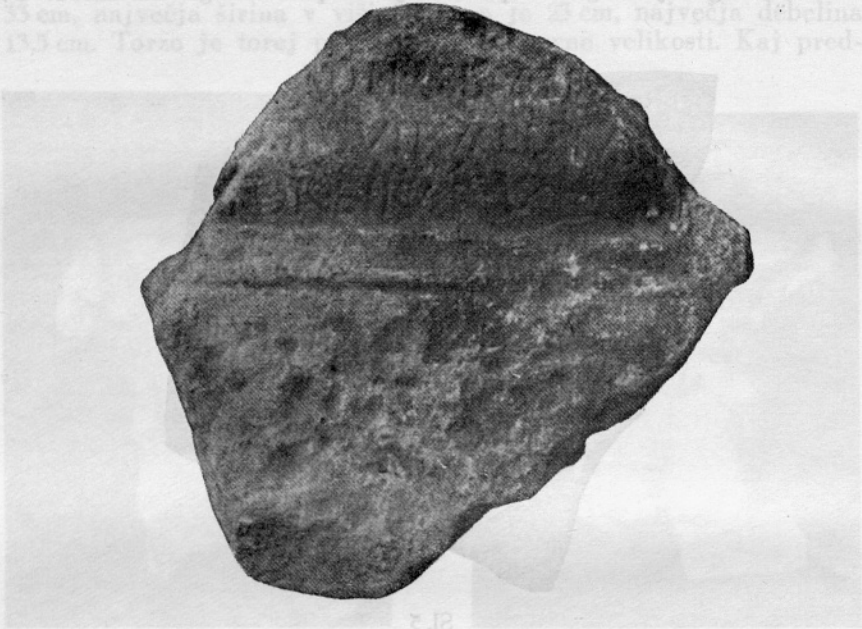

Sl. 5

napisa je ohranjen v prvi vrsti desni del črke V in celi S, v drugi
vrsti L E. V S je verjetno končnica nekega imena, L E pa del neke
besede, menda legionis ali podobno. Črke so visoke v prvi vrsti
39, v drugi 37 mm. Iz teh bornih ostankov ne moremo rekonstruirati
napisa. Desno od napisnega polja stoji v profiliranem okviru nag
genij, ki drži v desni roki plamenico. Nad genijem vidimo značilno
noriško-panonsko voluto. Spodnji del telesa je odbit, glava je slabo
ohranjena, leva roka je spuščena. Navadno vidimo na sarkofagih
in pepelnicah genija s spuščeno plamenico, ki je bil morda na tej
pepelnici upodobljen na levi manjkajoči strani. Dvignjena pla-
menica pomeni začetek življenja, rojstvo, spuščena pa konec, smrt.
Po črkah bi mogli datirati napis v drugo polovico drugega ali v
začetek tretjega stoletja. O ptujskih pepelnicah je razpravljala že
Erna Diez (Jh. d. ÖAI, B. XXXVII, 1948, str. 151—174). (Inventarna
št. 600)

6. Nagrobnik (sl. 6.)

Med kamni iz ruševin bivše Velike vojašnice smo našli leta 1950 takega z napisom, verjetno del nagrobnika. Omenja ga že Jalen (Arheološki vestnik, I, 1—2, str. 191). Ohranjeni fragment je visok 45 cm, širok 45,5 cm in debel 14 cm.

Sl. 6

(d. m.)
 . . . . . COT RARIS(sim) OPTIN(mi)
 . . . . . I POSVIT VALERIVS
 (adiu)TOR EIIVS

COT bi tolmačil kot del priimka, n. pr. COTVNIVS(CIL 2505), COTALIVS(CIL 15217) ali podobno. V drugi vrsti se vidi pred POSVIT črka (hasta), lahko je I, torej končnica besede patroni ali amici ali kaj takega. V isti vrsti je ime Valerius, ki je pogosto, zlasti ob koncu tretjega in v četrtem stoletju. Iz fragmenta ni razvidno, ali se je dedikant imenoval le Valerius, ali manjka cognomen. Če je bil napis brez priimka, je bil ta Valerius suženj, ki je posvetil nagrobnik svojemu gospodarju. V tretji vrsti je ohranjeno TOR, kar je končnica neke besede, n. pr. adiutor ali contrascriptor ali podobno. EIIVS ima dvojno I. Črke so v prvi in

drugi vrsti visoke 25 mm, v tretji 26 mm. Kamen je iz pohorskega marmora. Napis razlagam takole: Blaženi duši Kotija, odličnega in najboljšega zaščitnika, njegov pomočnik (preglednik ali podobno) Valerij. Napis je iz poznejše dobe in slabo ohranjen. (Inv. št. 484)

ZUSAMMENFASSUNG

Römische Funde aus Poetovio

1. Im Jahre 1941 wurde ein römischer Porträtkopf, Teil einer Büste oder Statue, die einen jungen, etwa 24 Jahre alten Mann darstellt, ins Museum von Ptuj gebracht. Der Ursprungsort ist nicht bekannt. Der Verfasser weist den Kopf auf Grund der Abhandlung von J. Curtius (Ikonographische Beiträge, VI, VII) und der Ähnlichkeit mit im Museum vorhandenen Münzen Germanicus zu.

2. Es wird eine Hadriansbüste besprochen, die gleichzeitig mit dem Germanicuskopf ins Museum kam.

3. Im Mai 1951 wurde bei Borl, etwa 12 km südöstlich von Ptuj, beim Schottergraben ein Kopf gefunden, der einst Teil eines Hochreliefs war. Dieser Kopf stellt nach Meinung des Verfassers Lucius Verus dar.

4. Unter den Bauresten der abgetragenen »Grossen Kaserne«, Ptuj, Lackova ulica, wurde ein Torso gefunden. Nach Ansicht des Verfassers ist er eine Kopie eines griechischen Originals aus der klassischen Zeit der griechischen Kunst und stammt der Technik und Ausführung nach wohl aus der hadrianischen Zeit.

5. Aus dem Schutt der durch Bomben zerstörten Minoritenkirche stammt ein Teil einer Aschenkiste mit Inschriftresten. Neben dem Inschriftfeld steht unter einer norisch-pannonischen Volute in einer Nische ein Genius. Die Aschenkiste wird an das Ende des 2. oder den Anfang des 3. Jahrhunderts datiert.

6. Im Abfallschutt der »Grossen Kaserne« wurde eine stark fragmentierte Grabinschrift gefunden. Valerius, Gehilfe oder Kontrollor oder ähnlich, widmet den Stein den Manen(?) seines vortrefflichen und ausgezeichneten Schutzherrn (?) Cot(ius?).